

Филиппины выращивают ГМ кукурузу на площади 0,6 млн. га из 5,1 млн.га пашни. Доход фермеров от агробιοтехнологий за 2003-2009 гг. 108 млн. долларов.

Мексика выращивает ГМ хлопок, сою на площади 0,2 млн. га из 25,6 млн.га пашни. Доход фермеров от агробιοтехнологий за 1996-2009 гг. 102 млн. долларов.

Таким образом, ежегодно увеличивается принятие новой технологии – выращивание ГМ сортов в мире, наблюдается устойчивый рост площадей под ГМ культурами. Сельхозтоваропроизводители как в развитых странах, так и в развивающихся получают доход от выращивания ГМ культур, и расширяют свои площади под ними.

Summary

Cultivation of Biotech Crops as Example of Economic Efficiency of agrobιotechnologies. / Makarova E.P.

This article is an analysis of the efficiency of cultivation of biotech crops. The analysis shows that effectiveness was grown mostly due to yield protection and safety and flexibility of using agrotechnics.

УДК 332.72

СВІТОВІЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Козловський С.В., д.е.н., професор,
Махначова Н.М., аспірант

Вінницький національний аграрний університет

У даній статті авторами визначено поняття та сутність ринкових земельних відносин в Україні та світі. Проаналізовано перспективи формування ефективного ринку землі в Україні. Запропоновано пріоритетні напрямки формування ринку землі в Україні.

Ключові слова: ринок землі, обіг земельних ділянок, земельна політика

Постановка проблеми. Земля є основним національним багатством, базовим об'єктом економічної системи України. Не викликає сумніву, що від успішного функціонування ринку землі залежить продовольча безпека держави та раціональне й екологіобезпечне використання її найціннішого багатства – земельних ресурсів, підвищення ефективності аграрного виробництва і подальший розвиток ринкових перетворень в аграрному секторі.

Мораторій на продаж землі в Україні не запобігає здійсненню трансакцій із землею сільськогосподарського призначення, проте породжує їх тіньовий обіг за відсутності прозорого ринку. В результаті зазнають втрат жителі сільської місцевості — власники землі, які отримують нижчу ціну за свої земельні ділянки порівняно з умовами конкурентного ринку. Оскільки тіньові трансакції не передбачають сплату податків і відрахувань до державного і місцевих бюджетів, останні також зазнають значних втрат.

Формування ефективного та прозорого ринку земельних ресурсів сприятиме становленню нових форм господарювання на землі, зростанню обсягів сільськогосподарського виробництва, надходженню інвестицій в аграрний сектор економіки.

Метою цієї статті є дослідження сучасних підходів до регулювання земельних відносин в різних країнах світу з метою їх використання при формуванні ринку землі в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто наголосити, що земельні відносини стали предметом дослідження багатьох інститутів та науковців в економіці, юриспруденції та управлінні. Так, теоретичні та методологічні основи земельних відносин досліджено в працях О. Беседи, Л. Новаковського, В. Єрмоленка, О. Стеценка [1; 2; 3]. Питання державної політики в сфері земельних відносин піднімають М. Присяжнюк [4], Г. Калетнік [5], М. Корецький, О. Царенко, А. Юрченко [6], А. Третяк [7], М. Ковальський та ін. Проблеми формування ринку землі та шляхи їх вирішення пропонує Р. Курильців [8], О. Савчин, А. Данкевич.

Огляд останніх публікацій вказує на недостатню теоретичну обґрунтованість економічних важелів формування ринку земель в Україні, тому тема публікації є актуальною.

Основні результати досліджень. Ринок земель – це система правовідносин між відчужувачами земельних ділянок (прав на них), та особами, які набувають право на земельні ділянки, органами державної влади, державних органів приватизації та органів місцевого самоврядування, пов'язаних з укладенням, виконанням, зміною та припиненням цивільно-правових договорів, які передбачають відчуження земельних ділянок або прав на них. В свою чергу, обіг земельних ділянок (прав на них) – це перехід права на земельну ділянку від однієї особи до іншої на підставі правочинів, у тому числі укладених за результатами земельних торгів (ст. 1 проекту Закону України «Про ринок земель»). За австрійським економістом Карлом Полані («Велика трансформація», 1944 р.), ринок земель – це сукупність реальних взаємодій між продавцями та покупцями земельних ділянок, часток в праві на них, прав оренди, а також інститутів та організацій, що забезпечують та обмежують свободу таких взаємодій [12, с. 9], що зображено на рисунку 1.

Як бачимо, ринок земель сільськогосподарського призначення вже існує в Україні та процес його формування ще триває. Наприклад, загальна кількість нотаріально посвідчених переходів права на земельну частку (пай) на підставі договору станом на 01.01.2011 р., за даними Земельної спілки України,

становить 1 286 810 одиниць. З них:

- успадковано – 1 174 307;
- подаровано – 95 575;
- обміняно – 2 761;
- продано – 14 167 [12].

Рис. 1. Організаційна структура ринку землі

Якщо говорити про вартість землі, то на даний час існує тільки кадастрова вартість на папері, вона поки що не ринкова. В 2011 році вартість складала близько 11,5 тис. грн. за гектар. Від цієї кадастрової вартості, згідно законодавства, нараховується мінімальна орендна плата в розмірі 3%. В середньому по Україні орендна плата складає 300-370 грн. за гектар за рік. У зв'язку з прийняттям нового законодавства, кадастрову вартість планується підняти на 70% - до 19,5 тис. грн./га. Відповідно, зросте і орендна плата. Однак не виключено, що при відкритті ринку землі її вартість і оренда, будуть регулюватися ринком. «Ми вважаємо, що після відкриття ринку землі вартість гектара буде знаходитися в межах \$ 1-1,5 тис.», - відмітила Т.Левченко, старший аналітик компанії Dragon Capital [10, с. 26-27].

Оскільки ринкові ціни на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в Україні ще не сформовані, це потребує додаткової уваги з боку науковців та держави, бо в світі немає жодної країни, де існував би «вільний»

ринок земель сільськогосподарського призначення.

Так, різні країни світу широко використовують практику запровадження обмежень на ринку сільськогосподарських земель в залежності від географічних особливостей, історичних, правових і культурних традицій, а саме:

- розмір землеволодінь;
- обмеження для іноземців;
- переважне право на купівлю земельної ділянки;
- територіальні обмеження;
- орендні відносини;
- корпоративні обмеження;
- зміна призначення [12, с. 24].

Обмеження, пов'язані з розміром земельних ділянок (як мінімальним, так і максимальним), є важливим засобом запобігання як фрагментації земель, так і надмірної концентрації землі у одного власника. Такі обмеження більш характерні для країн з перехідною економікою та для країн з обмеженою кількістю земельних ресурсів і встановлюються на муніципальному або регіональному рівні. Для прикладу,

- в Угорщині – не більше 300 га (для фізичних та юридичних осіб);
- в Румунії – не більше 200 га (для фізичних та юридичних осіб);
- у Данії – не більше 30 га (потрібна фахова освіта та фермерський досвід);
- для Кореї – не більше 3 га (агрозона), за агрозоною – 10 га, мінімум 0,1 га;
- в Японії – не більше 3 га (для Хоккайдо – до 12 га);
- у Бразилії – гнучка система обмежень за розміром землеволодінь в залежності від регіону країни [12, с. 26].

Згідно Акту захисту фермерства (Farm Security Act, 1974) в різних провінціях Канади застосовуються різні підходи до регулювання ринку сільськогосподарських земель. Наприклад, в провінції Саскiчевань забороняється:

- володіння сільськогосподарськими землями іноземним громадянам та корпораціям;
- громадянам Канади з інших провінцій мати у власності більше 320 акрів (~ 130 га) земель с/г призначення;
- місцевим корпораціям мати у власності більше 320 акрів (~ 130 га) земель с/г призначення;
- іншим канадським корпораціям мати у власності більше 10 акрів (~ 4 га) земель с/г призначення [14, с. 320].

Цікавою для дослідників є також земельна політика Бразилії, де використовується таке поняття, як стандартна земельна ділянка (СЗД). Виключне право визначати та змінювати розмір СЗД для кожного окремого

регіону/адміністративної одиниці (АО) країни належить державній установі - Національному Інституту Аграрних Реформ (НІАР). У власності іноземців не може бути більше 25% сільськогосподарських земель АО. Щодо розмірів земельних ділянок, менше 3 СЗД можуть передаватися у власність без обмежень, більше 20 СЗД – потребують затвердження плану експлуатації землеволодіння, від 3 до 50 СЗД – з дозволу НІАР, більше 100 СЗД – тільки з дозволу Конгресу. Крім того, у власності фізичної/юридичної особи Бразилії може бути не більше 40% земель АО [14, с. 321].

Що стосується країн-членів Європейського Союзу, то пріоритетами ринкової економіки в цих країнах є право на вільний рух капіталу, на відкриття та ведення приватного бізнесу та відсутність дискримінації. Однак, в деяких країнах – нових членах ЄС запроваджені тимчасові обмеження на володіння землями сільськогосподарського призначення для іноземних громадян, юридичних осіб та урядів. Наприклад, Польща, Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Угорщина, Чехія (2004), а потім - Румунія, Болгарія (2007) встановили перехідний період (тривалістю до 7 років, починаючи з часу приєднання до ЄС, Польща – 12 років), протягом якого фізичні особи-іноземці не можуть купувати сільськогосподарські землі. Зазначені обмеження стосуються перш за все резидентів країн, які не є членами ЄС. Громадяни та юридичні особи з країн-членів ЄС можуть набувати с/г землі у власність за умови дотримання певних вимог (не менше 3 років легального перебування в країні та ведення сільськогосподарської діяльності на орендованих землях, заснування юридичної особи і т.п.).

В Російській Федерації встановлено, що іноземні громадяни, юридичні особи та особи без громадянства можуть мати відповідні земельні ділянки виключно на умовах оренди (ст. 3 Закону РФ «Про обіг земель сільськогосподарського призначення») [11, с. 15].

В Україні також встановлюється гранична максимальна площа земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва – у приватній власності однієї особи не може перевищувати 100 гектарів. Уточнено, що в разі успадкування земельних ділянок та перевищенні внаслідок цього загальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва у власності громадянина України, громадянин зобов'язаний в термін до одного року з моменту набуття права власності на такі земельні ділянки привести загальну площу належних земельних ділянок до граничної максимальної площі шляхом їх відчуження. (ст. 14 проекту Закону України «Про ринок земель»).

На основі проведених досліджень приходимо до висновку, що в багатьох країнах існують правові норми, які спрямовані на надання певних переваг стосовно володіння сільськогосподарськими землями. Зокрема, переважне право - це пріоритет, наданий (зазвичай законом) особі (особам) або установі (установам) на купівлю нерухомості або іншого майна. Так, переважне право на земельну ділянку сільськогосподарського призначення практикують Франція, Німеччина, Італія, Литва. В законодавстві Швеції, Англії, Словаччини такі

норми відсутні. Для фізичних осіб право переваги при покупці земельної ділянки с/г призначення надається її співвласнику, орендарю або фермеру-сусіду. Державі чи муніципалітету таке право надається для планування розвитку регіонів, для розвитку інфраструктури, захисту довкілля.

В Україні переважне право на придбання земельної ділянки сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та особистого селянського господарства мають запровадити для власників суміжних земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а також співвласників земельних ділянок що перебувають у спільній власності.

Під час засідання «круглого столу» з питань земельної реформи голова Комітету Верховної Ради з питань аграрної політики та земельних відносин Г.М. Калетнік наголосив, що реформування земельних відносин необхідне для надання нового імпульсу розвитку економіки держави. Насамперед потрібно зняти інформаційну блокаду, адже більшість українців переконана в тому, що мораторій – це спасіння української нації і землі від скуповування іноземцями. Однак, проаналізувавши ситуацію, ми маємо протилежну картину, оскільки у своїй більшості успішно господарюючі бізнес-структури, які експлуатують українську землю, прямо й безпосередньо пов'язані саме з іноземними коштами. Причому для них орендована земля сама собою є найбільшим капіталом, адже не треба купляти землю за чималі гроші і «прив'язувати» себе до неї: витратити кошти на обробіток, техніку, покращення родючості ґрунтів [5, с. 2]. На думку учасників «круглого столу», земельне законодавство повинне забезпечувати виробництво сільськогосподарської продукції та формування продовольчої безпеки держави і при цьому давати відповідь на ряд гострих питань, в тому числі і за яких обставин може відбуватися рух землі та зміна її власника.

Виходячи з вищевикладеного, пріоритетними напрямками формування ринку землі в Україні, опираючись на зарубіжний досвід, слід вважати:

– удосконалення системи державного управління земельними ресурсами, продовження формування необхідної законодавчої і нормативної бази з питань землекористування та функціонування ринку земель, особливо сільськогосподарського призначення;

– удосконалення економічних важелів регулювання земельних відносин (цінове регулювання ринкового обігу земельних ділянок; удосконалення методики та постійне оновлення нормативної грошової оцінки земель; економічне стимулювання раціонального використання земельних угідь та охорони земель; дієве застосування санкцій за порушення чинного законодавства у сфері земельних відносин і землекористування та за дії, що спричиняють погіршення якісного стану та деградацію земель);

– забезпечення землевласників і землекористувачів інформацією про придатність земель та їх якість з метою використання цієї інформації у процесі здійснення господарської діяльності, під час купівлі-продажу, оренди земель;

– забезпечення набуття та використання прав власності відповідно до Конституції України, а саме права володіння, користування і розпорядження.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, опираючись на вітчизняний та світовий досвід можна зробити висновок, що регулювати ринок земель набагато ефективніше, ніж витіснити його в «тінь». Законодавство багатьох країн передбачає існування системи обмежень обороту земель сільськогосподарського призначення, залежно від економічної чи соціальної ситуації в кожній країні, що дає можливість швидко адаптуватися до змін, що відбуваються на світовому ринку.

Література

1. Регіональна земельна політика /Л.Я. Новаковський, М.І. Шквир. – К.: Урожай, 2006. – 136 с.
2. Правові основи майнових і земельних відносин: навч. посіб./ За ред. В.М. Єрмоленка. – К.: Магістр – XXI ст., 2008. – 384 с.
3. О.М. Стеценко Сутність земельних відносин на сучасному етапі аграрної реформи // Економіка та держава. - № 4. – 2010. – С. 64-65.
4. М. Присяжнюк Земельна політика України: стан, законодавче забезпечення, стратегічне планування // Національна безпека і оборона. – 2009. - № 3. – С. 54-57.
5. Земельна реформа в Україні – на часі. Матеріали «круглого столу», присвяченого актуальним проблемам власності на землю // Вінниччина. Спецвипуск. – 15 липня 2011р.
6. А. Юрченко Сучасна земельна політика в Україні: окремі проблеми і шляхи їх усунення // Національна безпека і оборона. – 2009. - № 3. – С. 69-72.
7. А. Третяк Основні напрями змін та удосконалення державної земельної політики в Україні // Національна безпека і оборона. – 2009. - № 3. – С. 58-63.
8. Р. Курильців Проблеми формування ринкових земельних відносин та шляхи їх вирішення // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 191-194.
9. Проект Закону України «Про ринок земель» 9001-д від 07.12.2011 // www.zakon1.rada.gov.ua
10. Чернявская И. Кто и сколько зарабатывает на снятии моратория на продажу украинских черноземов // Инвестгазета. – 2011. - №42. – С. 26-27.
11. Грядя Э.А. К вопросу о проблемах правового регулирования земельных отношений в субъектах Российской Федерации // Экологическое право. – 2006. – № 5. – С. 15.
12. Артюшин В.І. Проблеми становлення та функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні / Артюшин В.І., Кобець М.І., Пугачов М.І. К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2007. - 60 с.
13. Інформаційні матеріали Земельної спілки України // www.zsu.org.ua
14. Чиж Ю.В. Зарубіжний досвід правового регулювання орендно-

Annotation

World experience and perspective directions forming of market of earth in Ukraine / S.V.Kozlovskuy, N.M.Machnachova

In this article by authors certainly concept and essence market landed relations in Ukraine and world. Forming prospects are analysed efficient market of earth in Ukraine. Priority directions of forming of market of earth are offered in Ukraine.

Keywords: market of earth, turnover of lot lands, landed politics.

УДК 338.24: 633

РОЗВИТОК РИНКУ БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Скорук О.П., к.е.н., доцент кафедри МАДЕ
Здор І.А., асистент кафедри МАДЕ
Вінницький національний аграрний університет

У статті розглянуті тенденції розвитку ринку біопалива в Україні та світі, визначено основні перешкоди на шляху розвитку ринку альтернативних джерел енергії, а також: вказано негативні фактори, які гальмують торгівлю на даному ринку. Зазначені виробничі потужності та можливості виробництва біопалива та обґрунтовано особливості формування виробництва біопалива в Україні.

Ключові слова: біопаливо, біоетанол, біодизель, біогаз, енергетичний баланс, сертифікація біопалива.

Вступ. В ХХІ столітті головною ознакою сильної економіки будь-якої держави в світі є оптимальне забезпечення її потреб енергетичними ресурсами. За даними Державного комітету України з енергозбереження, наша держава щороку споживає близько 200 млн. т умовного палива і належить до енергодефіцитних країн, оскільки майже половину своїх потреб в енергоспоживанні вона покриває за рахунок імпорту, вартість якого щорічно зростає в ціні. В цій ситуації найбільш доцільним напрямом вирішення цієї проблеми стає пошук і використання відновлюваних джерел енергії, серед яких широкого розвитку набуває новий сегмент економіки, який охоплює виробництво енергоносіїв біологічного походження або біопалива: біодизель, біоетанол, біогаз.

Основною перевагою біопалива над своїми традиційними конкурентами: нафтою, вугіллям, газом і ядерним паливом, є можливість його природного поновлення. На сьогоднішній день, біопаливо розглядається як основна альтернатива для традиційних видів пального. Ринок біопалива в Україні